

Språkkommitténs bidrag till SAOL

Under hösten utkommer Svenska Akademiens ordlista (SAOL) med sin 12:e upplaga, och Svenska Läkaresällskapetets kommitté för medicinsk språkvård har fått möjlighet att ge sin syn på det aktuella urvalet av medicinska ord och föreslå ändringar.

SAOL är ju inte en terminologisk utan en allmänspråklig ordbok, med ambitionen att ge råd främst om stavning och böjning. De medicinska termerna har i olika mån »avterminologiserats», dvs de har tagit ett eller flera steg ut i allmänsvenskan. De ger plats för bara en kort förklaring, en grov områdesbestämning, självklart inte för en fullständig medicinsk definition.

Två principer vägs mot varandra

SAOL uppfattas allmänt som normerande, och så är också dess syfte. Förordet till den nuvarande (11:e) upplagan börjar: »Svenska Akademiens ordlista över svenska språket är till sin natur en samling rekommendationer.» Vid fastställandet av språkliga normer finns två principer att utgå från: dels det aktuella språkbruket, praxis, dels en språkvårdande politik som tar hänsyn till svenskans struktur och som ibland för med sig medvetna förändringar av praxis.

Till rådande språkbruk har SAOL tillgång genom konkordanser, dvs ord-samlingar från främst tidningar. För den aktiva språkpolitiken får SAOL hjälp av olika språkvårdande organ, bl a Svenska språknämnden. En aktuell diskussion får illustrera den ibland svåra avvägningen mellan de båda principerna.

Huvudredaktören för SAOL, Martin Gellerstam, meddelade nyligen att han tänkte föra fram *doping* som huvuduppslagsord i nästa upplaga, inte *dopning*. Det senare skulle bara hänvisa till *doping*. Motiveringen var statistisk: *doping* var förkrossande överlägset i konkordanserna. En samlad språkvård (Svenska språknämnden, TNC, Svenska Akademien, Svenska Läkaresällskapetets språkkommitté, Dagens Nyheter's språkvårdare) invände mot detta och rekommenderade svenskt *dopning* i analogi med nu inarbetade former som *dumpning*, *jogging*, *mobbning*. Följden blev att *dopning* nu blir den rekommenderade formen i SAOL. Under *doping* hänvisas bara till *dopning*.

De flesta bidragen i vår önskelista utgörs av uppdaterade definitioner till redan befintliga termer. Jag nämner här några av de viktigare ändringarna. Hör av er med synpunkter!

abort: »avbrytande av havandeskap gm avlägsnande el. avgång av foster» ändras till »avbrytande av havandeskap; med. äv. missfall»

angina: »halsinflammation, halsfluss m.m.; äv. hjärtkramp, mest i uttr. *a. pectoris* sjukdom i hjärtats kranskärl» ändras till »kärlekskramp, särskilt i hjärtats kranskärl, äv. tonsillinflammation, halsfluss»

anorexi: »sjuklig aptitlöshet med avmagring o.d.» ändras till »(sjuklig) aptitlöshet, äv. självsvalt»

emboli: »tillstängning av blodkärl gm en främmande kropp m.m.» ändras till »tilltäppning av blodkärl gm vandrande propp»

epidemisk sjukdom: »smittsam sjukdom som kan ge upphov till massvis uppträdande sjukdomsfall» ändras till »sjukdom som ökar mycket snabbt»

epidemiologi: »vetenskapen om epidemiiska sjukdomar» ändras till »vetenskap om utbredningen av sjukdomar o.dyl.»

indicera el. särsk. tekn. **indikera:** »ange, utvisa; påkalla; antyda» ändras till »indicera: med. påkalla el. motivera läkemedel el. behandling», »indikera: ange, utvisa» (Vi vill alltså dra en skarp gräns mellan verben.)

klamydia: »sexuellt överförd underlivsinfektion» ändras till »bakteriell infektionssjukdom, ofta sexuellt överförd»

prevalens: »övervikt, dominans» ändras till »övervikt, dominans, med. antalet sjuka i en viss sjukdom vid en bestämd tidpunkt»

Intressantare är kanske de nya termer som på vårt förslag kommer att tas in. Jag ger här de viktigaste, tillsammans med den korta förklaring som vi enats om.

ateroskleros åderförkalkning (arterioskleros hänvisar endast hit)

biopsi med. vävnadsprov

bradykardi onormalt långsam hjärtverksamhet

bulimi med. hetsätning

endoskopi optisk undersökning inuti kroppen

golfarmbåge med. inflammation i arm-båge

hemofili med. blödarsjuka

hiv el. **HIV** med. humant immunbristvirus

hospis hem för terminalvård (hospice hänvisar endast hit)

hyperplasi med. förstoring p.g.a. cellnybildning

hypertrofi med. förstoring utan cellnybildning

häftsträck med. anordning att dra ut skelettben

incidens antal inträffade händelser, ofta sjukdomsfall, under viss period

insult med. kärlskada, ofta slaganfall

karcinogen cancerframkallande

koloskopi optisk undersökning av tjocktarmen

laparoskopi optisk undersökning av buken

letalitet med. dödlighet i relation till insjuknade i viss sjukdom

magnetkamera apparat för undersökning med magnetiska signaler

menarke menstruationens debut

neonatologi läran om medicinsk vård av nyfödda

nevus födelsemärke

nuklearmedicin äv. **nukleärmedicin** med. vetenskap om undersökning med radioaktiva isotoper

ovariektomi operativt avlägsnande av äggstock

perinatal med. som avser förhållanden närmast före och efter födelsen

pisksnärtsskada med. olycksfallsskada i nacken

postmenopausal efter menopausen

prion smittämne av protein

prostatahyperplasi (ersätter prostatahypertrofi)

skintigrafi äv. **scintigrafi** med. undersökningsmetod med isotoper

sorkfeber virusjukdom överförd från sorkar

tinnitus med. öronsus

varicer åderbräck i ven

xenotransplantation med. transplantation från djur till människa

Då och då påmindes vi i arbetet att SAOL inte är en medicinsk ordbok. Vi tyckte t ex först att intermittert puls var en orimlighet. Detta gällde inte längre när det stod klart att puls inte bara finns i medicinarnas värld, utan även i fysikernas och astronomernas. De av oss som helt ville satsa på torax utan h visade sig komma i ett förkrossande statistiskt underläge: insekterna har nämligen en mellankropp benämnd och stavad thorax. Den entomologiska världen måste innehålla oändligt många fler thoraxar än mänsklighetens futtiga 5,5 miljarder. Kommitténs rekommendation av den försvenskade stavningen i svensk medicinsk text har dock inte ändrats.

Hans Nyman

fil lic, språkrådgivare,

Svenska Läkaresällskapet,
Stockholm